

opportunities has been implemented". It is suggested a supposition that the culture hero (Lenin) meaning in this space is his property to make symbolic center of real (in the range of work of art) world.

Keywords: Soviet literature, Leniniana, character of Lenin, topos of state.

УДК 82.091:821.111+821.161.2

Задворна К.В.,

студентка,

Бердянський державний педагогічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ В РОМАНІ В. ГОЛДІНГА “ВОЛОДАР МУХ” Й ОПОВІДАННІ В. ПІДМОГИЛЬНОГО “ВАНЯ”

Провідною темою в літературі ХХ століття є тема пошуків власного “я”, екзистенційні проблеми і життєві конфлікти людини. Часто трагізм таких пошуків поглиблюється через незвичне оточення, ворожий простір. В оповіданні В. Підмогильного “Ваня” та романі В. Голдінга “Володар мух” чужою для героїв є дика, екзотична природа, що сприяє звільненню тваринних інстинктів дітей.

Об'єктом дослідження стали роман В. Голдінга “Володар мух” і оповідання В. Підмогильного “Ваня”.

Предмет дослідження: особливості замкнутого простору в аналізованих творах.

Метою роботи є дослідження проблеми вивільнення звіра під впливом екзотичної природи – острова та лісу – у романі В. Голдінга “Володар мух” й оповіданні В. Підмогильного “Ваня”.

В. Голдінг починав писати роман “Володар мух” як пародію на роман Р. Баллантайна “Кораловий острів”. Але поступово твір збагатився філософськими елементами і став самостійним взірцем світової колекції літератури. Одним із таких елементів є острів. Цей символ був узятий письменником не випадково, адже для В. Голдінга є важливим експеримент над людиною, яка відрізана від суспільства. Ю. Лотман наголошував на тому, що “художній простір у літературному творі – це континуум, в якому розташовані персонажі та відбувається дія” [1, 269]. Острів як замкнутий простір є ідеальним для проведення досліду, адже він відокремлює героїв від цивілізації і дає простір для вияву істинного, тваринного. Людське повільно викорінюється в душах хлопчиків, адже немає дорослих, які б могли їх зупинити і покарати. Обмежений простір стає свідком перетворення героїв. Острів має форму знака безкінечності, що надає йому прерогативу бути непідвладним часовим кордонам. Він стає ареною боротьби за владу, яка супроводжується насиллям та падінням високих моральних цінностей дітей. Екзотична і незвичайна природа, відокремленість від світу цивілізації, дорослих сприяють вивільненню звіра і побудові жорстокого суспільства. Діти, опинившись на острові, зраділи, що можуть вести себе як дорослі, бути володарями свого маленького світу.

Події у романі В. Голдінга відбуваються на тлі екзотичної природи, відокремленої від цивілізації. Так само і В. Підмогильний зображує головного героя

оповідання “Ваня” у замкненому просторі. Спочатку автор наголошує на страху хлопчика перед степом: “Ваня боявся степу. Він був такий похмурий і мовчазний, що якби не співи жайворонка та стрекотіння коників, то Ваня, може б, ніколи й не ходив по ньому. З-під ніг густим туманом піднімались пахощі чебрецю – важкі й лоскотливі. Вони змішувались з гарячими проміннями сонця й наповняли голову солодкими хвилями близького, пожаданого сну. Трава на степу була не зелена, а жовто-сіра, немов хто злий висмоктав із неї соки життя й залишив тільки нікчемні стеблини” [5, 58]. Страх Вані можна зрозуміти, адже за словами Н. Лисюк, “степ містить у собі семантику цілинності, неораності, неосвоєності” [4, 172], “у степу сама природа повстає проти людини, тут повзуть сиві тумани, заступаючи шлях” [4, 173]. Але степ є не головною причиною жорстокості Вані. На дитячу підсвідомість великий вплив має ліс. Він багатий на різноманітні рослини, у ньому живе велика кількість тварин, він є вільним від контролю та впливу. Саме ця місцевість жахала й дивувала Ваню при першому візиті: “Ліс був великий і густий. Хто входив у нього, той зразу потрапляв ніби в інший світ. За стіною дерев по один бік було життя, сонце, день, а по другий – смерть, холодний вечір. Тхнуло вогкою землею й рослинністю; ноги шаруділи по сіро-жовтому торішньому листі й хрустіло сухе, додолу поспадале галуззя; дерева мовчазно підносили догори свої сірі стовбури, вкриті плісінню й мохом. Відкілясь несло стрекотіння й дзижчання невидимих істот, що жили в лісі; це одноманітне стрекотіння й співи далеких пташок не порушали тиші, котра одвічно панувала в лісі, а навпаки, додавали їй чогось закінченого, робили гармонійною” [5, 64]. Хлопчик захоплюється могутністю дерев, життям природи без цивілізації: “Зверху, в темній гущавині сплетених в поцілунку верховіть, крізь котру не проходило світло найяснішого дня, бриніли співи самого лісу – сумні, як горе. Ці співи кликали до чогось величного й дивовижного, тільки не знати до чого. І скільки б не слухав – не почуєш, скільки б не благав – не вблагаєш: не скаже ліс, до чого кличуть його співи – чарівні, як радощі” [5, 64].

Хлопчики-хористи стають об'єктом спостереження В. Голдінга, за словами Е. Подлипської, “штучно вирвавши дітей із звичного середовища, з-під нагляду дорослих, Голдінг створює ту умовність обставин, яка дає можливість уважно простежити сили, які розподілили цю групу, виявити в ній протилежні, ворожі тенденції” [6, 187]. Дослідниця справедливо зауважила, що перебування дітей на острові, оточеному водою, відокремлює їх від суспільства, цивілізації, яка відіграє важливу роль формуючи особистість і стримуючи звірине всередині: “Роль і значимість цивілізації полягає в тому, щоб стримати звіра під контролем і не випускати темні сили назовні. Автор говорить, що цивілізація пом'якшує людину, розвиває його розум, але лиш в тому випадку, коли вона дійсно органічно входить у неї, коли її скарби і завойовництва освоюються людиною, становляться її частиною, як це трапилося з головними героями роману” [6, 188].

В. Івашова у своїй статті погоджується з Е. Подлипською і зазначає: “Голод і злидні, примітивні умови існування пробуджують в дітях інстинкти, приглушені в людині цивілізацією. В кожній людині від народження, каже своїми образами

Голдінг, живе звір і потенціальний убивця” [3, 76]. Тому не випадково саме на острові під владою екзотичної природи та вседозволеності навіть виховані хлопчики, які мають певну освіту, перетворюються на дикунів.

Н. Лисюк стверджує, що “водний простір розділяє земний і потойбічний світи” [4, 131]. У даному випадку “велика земля” – цивілізація протиставляється острову – потойбічному світу: хлопчики втрачають людське і відмовляються від звичного життя з його законами й мораллю. Н. Лисюк наголошує на тому, що “море розглядається як далекий путь до чарівної країни” [4, 135], який дітям необхідно подолати, щоб повернутися до звичного середовища, світу із заборонами і нормами. Перебуваючи на острові, хлопчики деградують морально і проходять шлях від цивілізації до стану первісної людини.

У своєму романі В. Голдінг наголошує, що саме екзотична місцевість є однією з причин перетворення хлопчиків на звіроподібних дикунів. Так Ральф, опинившись у відкритій місцевості, стояв приголомшений краєвидами і вже звільнявся від одягу, предмету цивілізації, який постійно йому заважав: “Ральф зістрибнув з тераси. Його ноги глибоко увійшли в розпечений пісок. Одяг здавлював і заважав рухатися. Розшнурувавши взуття, він стягнув прилиплі до ніг шкарпетки <...>. Відкривши пояс, Ральф зняв штани і труси. Коли він залишився голим, то довго стояв, дивлячись на білий пісок” [2, 7]. Але від речей, зроблених суспільством, звільнився не лише Ральф, а й деякі інші діти, які перебували на острові: “Одні роздягнулися, стояли голими і тримали свій одяг в руках, інші були більш-менш одягнені в шкільні форми” [2, 14]. Отже, хлопчики ще не повністю відrekliся від цивілізації, вони не готові відразу позбутися речей, до яких звикли, і які потрібно було носити, тому що так вимагала школа, дорослі, суспільство.

З перших сторінок роману читач дізнається про те, що острів, на якому перебувають хлопчики має форму вісімки. Пізніше він буде розподілений на два ворогуючі табори під керівництвом Ральфа та Джека. Справедливість, відстоювана Ральфом буде існувати недовго, адже автор відразу натякає на ворожість табору Джека: “Пляжем рухалось щось чорне, покрите спекою <...>. З-під ширми міражу вийшла група дивно одягнених хлопчиків <...>. Труси, сорочки та інше вони несли в руках” [2, 15].

В оповіданні “Ваня” В. Підмогильний також зображує головного героя у незвичному для нього оточенні – у лісі, вогкому, насиченому притаманними йому рослинами: “Вони дійшли до багновища. Ноги по кісточки грузли у липкому, холодному болоті, а повітря було таке важке, пройняте цвіллю рослин й пахощами яскравих болотяних квіток, що дихати було неприємно й тяжко. Тут, коло шелестуна-очерету, на потолоченій пухкій траві лежав Жучок” [5, 61]. Н. Лисюк розглядає лісовий простір як “двоїсту природу <...> він може уособлювати потойбіччя, де живуть тотемні, чи людські предки осіб, які опиняються в ньому <...> він стає виключно буферною зоною між світами” [4, 170]. Як острів у В. Голдінга, так і ліс у В. Підмогильного є місцем звільнення людини від умовностей цивілізованого життя й моралі. Під впливом лісу Ваня скоїв страшний вчинок. Саме там він

дозволив звіриному вивільнитися і керувати собою. Н. Лисюк вказує на “темну” сутність лісу: “Ліс має суто нічну природу <...> темний, густий, дикий. Особливо показовим є нереалістичний епітет дрімучий, який відсилає до дієслова дрімати, одними з вихідних сем якого є семи сну та нічної пори” [4, 170].

На головного героя оповідання В. Підмогильного у невідомому лісі чекало випробування, ціною якого була можливість втрати власного “я”. Н. Лисюк підтверджує цю думку словами: “У такому лісі герой зустрічається віч-на-віч із різними небезпеками, але саме тут він отримує й винагороду за успішне їх подолання” [4, 171]. Ліс є простором, у якому Ваня скоїв страшний вчинок, що супроводжується втратою людської натури. Хлопчик повертається до лісу, не для того, щоб спокутувати свій гріх перед забитою до смерті твариною, а для того, щоб отримати спокій, якого він був позбавлений злочином. Але не можна однобоко розглядати головного героя. В. Підмогильний не випадково називає хлопчика “людиною” у своєму творі: “Тоді серед товстої зеленої трави з довгим подихом упала навколішки семилітня людина, грузнучи в слизькій, холодній болоті й схиливши голову та простягнувши руки до неба <...>” [5, 68]. Можливо, таким чином автор намагається вказати на залишки людського у дитини – каяття за скоєний вчинок. Але згодом читач дізнається про вивільнення звіриного, яке поглинає хлопчика і керує його вчинками: “Злість, несподівана й владна, опанувала Ванею, й він з гарячими очима почав обурено топтати гниле м'ясо, що чвакало під ногами. – Не боюсь тебе, ти клятий, не хочеш вибачити, ось тобі! – кричав Ваня й, скінчивши цю дику наругу, засміявся; сміх його луною пронісся над байдужим багновищем й завмер в очеретах” [5, 69]. Отже, у В. Підмогильного ліс не є місцем, у якому головний герой долає всі небезпеки і отримує винагороду за свої старання. Він є простором, який впливає і владарює Ванею, не залишаючи місця для каяття.

Ваня зник знаходиться під наглядом батьків і проводити час зі своїм власним городом біля рівчака, на якому він висадив баклажани й кавуни: “Там, далеко від людей, у Вані був свій власний городець: весною він посадив там баклажків і одну огудину кавунів, але й з цим маленьким баштаном було досить клопоту: тричі на тиждень треба було непомітно брати туди пляшку з водою й поливати” [5, 57]. Поступово хлопчик ставав нелюдимим – не хотів розказувати товаришам про свій город: “Ваня навіть рідше став гуляти з товаришами, а здебільшого сидів у кімнаті й будував з кубиків залізницю” [5, 57].

За словами Н. Лисюк: “дім у народному світогляді – не так житло, як замкнутий, захищений простір, центр “свого”, освоєного, культурного світу” [4, 152]. Після того, як Ваня забив Жучка до смерті камінням, він боявся виходити на вулицю і весь вільний час проводив у своїй кімнаті: “Після пригоди з Жучком Ваня став задумливим і замкненим. До товаришів він майже не виходив і весь час сидів у кімнаті й будував з кубиків залізницю” [5, 66]. Хлопчика мучили страхіття, він постійно уявляв собаку, який “неодмінно має помститися”. Згодом Ваня вирішує йти до лісу, щоб просити прощення у Жучка: “Вані дуже хотілось піти в ліс подивитись на Жучка й, може, помиритись з ним. Він уже кілька разів підходив до мовчазної

стіни лісу, але зайти туди не здолав” [5, 68]. Хлопчик уже не боявся великого і темного лісу, він відчував себе ніяково, хвилювався, що через його візит, правда про злочин стане відомою: “Йому було соромно дерев, котрі бачили, як той бив Жучка києм і камінням; здавалось, що коли він підійде до того місця, де лежав Жучок, то верби, що схилились над драговиною, прогомонять: – Одійди, поганий хлопче! Геть звідціль. Твоє місце в пеклі. І ці слова підхоплять пташки в своїх співах, ліс у своїм шепотінні й очерет у своїм шелесті” [5, 68].

Таким чином, у романі В. Голдінга “Володар мух” й оповіданні В. Підмогильного “Ваня” замкнутий художній простір негативно впливає на головних героїв і є однією з причин вивільнення звіра.

Література

1. Введение в литературоведение : [учебник] / Н. Л. Вершинина, Е. В. Волкова, А. А. Илюшин и др. / под общ. ред. Л. М. Крупчакова. – М. : Издательство Оникс, 2005. – 416 с.
2. Голдинг В. Повелитель мух ; [пер. с англ. Л. Василенко] / В. Голдинг. – К. : Просвіта, 2000. – 168 с.
3. Івашова В. Уільям Голдінг та екзистенціалістський роман / В. Голдінг // Всесвіт. – 1967. – № 6 (106). – С. 73–79.
4. Лисюк Н. Міфологічний хронотоп : [матеріали до курсів “Міфологія”, “Міфологія слов'янська і світова”] / Н. Лисюк. – К. : Український фіто соціологічний центр, 2006. – 200 с.
5. Підмогильний В. Оповідання, повість, романи / В. Підмогильний. – К. : Наук. думка, 1991. – С. 57–70.
6. Подлипская Е. Проблема цивилизации в философских романах Уильяма Голдинга / Е. Подлипская // Звезда Востока. – 1973. – № 10. – С. 185–190.

Анотація

У статті розкривається проблема впливу замкнутого простору на людську поведінку і психіку в романі В. Голдінга “Володар мух” і оповіданні В. Підмогильного “Ваня”. Досліджено причини і наслідки виникнення дитячої жорстокості.

Ключові слова: проблема, роман, оповідання, символіка, дитяча жорстокість, суспільство.

Аннотация

В статье раскрывается проблема влияния замкнутого пространства на человеческое поведение и психику в романе В. Голдинга “Повелитель мух” и рассказе В. Пидмогильного “Ваня”. Исследованы причины и последствия появления детской жестокости.

Ключевые слова: проблема, роман, рассказ, символика, детская жестокость, общество.

Summary

In this article we were trying to discover the influence of isolated space on human's behavior and psyche in William Golding's novel “Lord of the Flies” and Valeriyani Pidmogilnyi's story “Vanya” in the article. It was studied the reasons and consequences of children's cruelty.

Keywords: problem, novel, story, symbolism, children's cruelty, society.